

УДК 811.111'42

Реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу дискурсивних слів у текстах англіканських проповідей

Ділай М.П.

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

У статті розглянуто особливості реалізації комунікативно-прагматичного потенціалу дискурсивних слів у текстах англіканських проповідей. Виділено групи дискурсивних слів, які підтримують внутрішню семантику цих текстів та відображають їхню прагматику.

Ключові слова: дискурсивні слова, прагматика, англіканська проповідь.

Актуальність. Прагматика мовного коду в текстах англіканських проповідей яскраво виявляється у вжитих дискурсивних словах, які є носіями комунікативного смислу проповіді та розглядаються як стратегічні у сенсі реалізації комунікативної стратегії маніпулювання, спрямованої на здійснення релігійно мотивованого впливу на паству. Загальна монологічність текстів проповідей не виключає їхньої внутрішньої динамічності, яка формується, з-поміж іншого, і під впливом уживаних мовцем дискурсивних слів та виразів, частотність яких у текстах англіканських проповідей достатньо висока. Метою цієї статті є аналіз комунікативно-прагматичних особливостей дискурсивних слів у текстах англіканських проповідей.

Постановка проблеми. У лінгвістичній літературі ці функціональні одиниці формування структури дискурсу фігурують під різними назвами: дискурсивні маркери (B. Fraser, A. Juncer; D. Schiffrin), дискурсивні частки (W. Abraham, C. Kroon), дискурсивні конектори (D. Blakemore, C.J. Unger), прагматичні маркери (Ю.В. Дараган, G. Andersen, L. Brinton) тощо. Оптимальним терміном, який найточніше виражає сутність схожих елементів та об'єднує усі засоби зв'язку, які забезпечують взаємозв'язок усіх сегментів дискурсу, формують дискурс як одне ціле, відображають процес взаємодії мовця та адресата, позицію мовця стосовно викладених фактів та контроль над ментальними процесами адресата будемо вважати термін **дискурсивні слова (ДС)**, який використовують такі лінгвісти, як Н.Д. Арутюнова [1], Ф.С. Бацевич [2], І.М. Кобозєва, Л.М. Захаров [5]. На думку Ф.С. Бацевича, саме цей термін найчіткіше підкреслює специфіку цих елементів як слів, які зіставляють зміст висловлювання з комунікативною ситуацією дискурсу, відсуваючи на другий план їхні формальні характеристики і наголошуючи на безпосередньому зв'язку з функціонуванням дискурсу. Їхня семантико-прагматична структура чималою мірою релятивізована стосовно конкретних комунікативних умов, а отже виявляється лише через набір функцій, тобто у вживанні [2, с. 104].

Семантико-прагматичне наповнення ДС розкривається процедурно і постає як комплекс операцій над планом змісту висловлювання. ДС не додають змістовності тексту проповіді, але спрямовані на заплановану інтерпретацію тексту. Особливість

плану змісту дискурсивних слів часто виражається відсутністю у них власне лексичного значення чи десемантизацією слова у його дискурсивних вживаннях. Проходячи процес десемантизації, ДС набувають поліфункціональності [6]. З одного боку, ДС забезпечують граматичну та смислову цілісність проповіді, організовуючи смислову зв'язність його одиниць. З іншого боку, ДС безпосередньо віддзеркалюють процес взаємодії проповідника й пастви, позицію проповідника: те, як він інтерпретує факти, про які повідомляє паству, як він оцінює їх із точки зору рівня важливості, правдивості, можливості. Як зазначає А. Вежбицька, ДС виражають ставлення адресанта до адресата або до ситуації, що описується, презумпції мовця, його наміри, його емоції, мають здатність відображати весь комплекс прагматичних значень мінімальними засобами [3]. Як специфічний металінгвістичний коментар ДС, які використовуються у текстах англійських протестантських проповідей, великою мірою визначають інтерпретаційну діяльність віруючих, накладаючи прагматичні обмеження на добір інтерпретацій змісту проповіді. Таким чином, актуальна інформація виходить на передній план. Дискурсивні слова дають змогу проповіднику підтримувати відносини з паствою, привертають увагу, функціонують як сигнали, які полегшують сприйняття та інтерпретацію висловлювання у потрібному для проповідника напрямку на основі різних контекстуальних підказок. Можна твердити, що широке використання дискурсивних слів у текстах англійських проповідей є мовним втіленням комунікативної стратегії маніпулювання, оскільки вони полегшують для віруючих процеси інференції, умовиводів, допуску до релевантності сприйняття інформації, яку продукує пастор.

У „Теорії комунікації і конверсаційних імплікатур” Г.П. Грайс показав, що мовець передає більше, ніж передають його слова [4]. Він передає цілий набір підтекстових уявлень, які називають імплікатурами. Конверсаційна імплікатура – це інференція додаткового повідомлення, яке одержує адресат. Мовець діє так, щоб його виклад виглядав достатньо релевантним для адресата і надійно гарантував зусилля, необхідні для „обробки” адресата. Лінгвістичні та нелінгвістичні елементи, які сприяють цьому, дуже цінні, бо вони полегшують сприйняття та інтерпретацію повідомлення [8]. Наприклад, використання проповідником виразу *you see*, як правило, не змінює значення висловлювання, а лише вказує пастві на зв'язок між реченнями на фоні спільного когнітивного оточення, встановленого попереднім висловлюванням у проповіді: “*You see, reading the Bible never was enough: you had to read the right one, and read it in the right way*” [12].

У результаті аналізу конекторів *but, after all, moreover, therefore* та *so* (які Г.П. Грайс кваліфікував як засоби конверсаційних імплікатур, що роблять внесок у вищий рівень мовленнєвих актів) Д. Блейкмор (1987) уперше відзначила процедурну інформацію [8]. На її думку, мета таких конекторів – обмеження інференційної обробки пропозицій, обмеження виведення імплікатур (вивідних умовиводів) із висловлювань, які їх містять. Наприклад, такі дискурсивні слова, як *right, really, I mean* та *you know*, як правило, вживаються в англійській проповіді для того, щоб зробити явним те, що ці інференційні процеси мають місце. *You know* орієнтує паству на очевидність інформації, крім того, заохочує розділити думку проповідника, утворити єдність думок, і відповідно, дружню атмосферу, ніж просто позиціонувати висловлену ідею. Скерований на контроль ментальних процесів, цей вираз виконує функцію формування емпатичних зв'язків між проповідником та паствою, тобто є інструментом здійснення прихованого впливу на паству, наприклад: “*You know the generous act of our Lord Jesus Christ, that though he was rich, yet for your sakes he became poor*” [11].

Аналіз текстів англомовних протестантських проповідей дозволив виділити такі групи дискурсивних слів, які підтримують внутрішню семантику цих текстів та відображають їхню прагматику:

1. ДС, домінантою семантикою яких є підведення підсумку: *so, finally, thus, therefore* (10 %). Вони вводять контекстуальні імплікації, які означають, що висловлювання проповідника слід інтерпретувати як висновок, наприклад: “*Christians have celebrated the rising of Christ in York since the days of the Romans, and this year thousands of people have joined us to celebrate and sing God’s praise. So welcome to this great house of prayer for Evensong on this Easter Day*” [12];

2. ДС, які передають впевненість проповідника у правдивості, істинності висловлених суджень: *yes, indeed, really, the truth is, of course* (10,2 %), наприклад: “... *yes, indeed, the Ascension is a celebration of the glory of humanity, the unlikely possibilities of people like you and me, the eternal potential locked up in our muddled struggling lives*” [11];

3. ДС, які підкреслюють додатковість повідомлюваної інформації: *and, also, or, in fact, in addition, furthermore, moreover* (37,1 %), наприклад: “*Christians are being killed regularly **and** mercilessly **or** imprisoned **and** harassed for their resistance to injustice*” [9];

4. ДС, які спрямовані на редагування лінгвістичної форми відразу ж по ходу спілкування: перефразування, корекцію, уточнення деталей: *in other words, actually, that is, I mean* (2,4 %), наприклад: “*A “confessor” is one who has lived a holy and virtuous life and been an “ensample of godly living” but who has not suffered martyrdom, **in other words** given his life for his faith*” [11];

5. ДС, що маркують меншу чи більшу міру допустовості інформації: *but, yet, still, anyway, at the same time, only, in any case, it’s quite likely, it’s not the case that, this is not about, it’s possible, maybe, perhaps, I suppose, I guess, it does seem* (37,7 %). Такі ДС мають виразну дискурсивну природу, вносять діалогічний відтінок у контексти свого вживання, є помітно антропоцентричними і ретроспективними, зіставляючи зміст пропозиції висловлення з учасниками спілкування і попереднім станом речей. ДС цієї групи об’єднані спільною семантико-прагматичною ознакою (коментарем), „мовець в принципі допускає те, до чого відсилає зміст висловлення”. Найчастотнішим у цій групі є ДС *but*, яке маркує висловлювання як несумісне з пропозицією, що, на думку проповідника, віруючі виведуть як контекстуальну імплікацію з попереднього висловлювання проповіді, наприклад: “*That surely means that the life we have we should see as a gift, **but** not a possession, rather as shared with the Word of God himself*” [11];

6. ДС, які виділяють голос „іншого”: *some would answer, some would say, some may (might) say* (0,1 %), наприклад: “***Some would answer** that Christianity – in the shape of the Church of England anyway – still has a social and moral influence*” [9].

7. ДС, які підкреслюють згоду між проповідником та паствою, збіг висловлених проповідником суджень із можливими пресупозиціями пастви: *no wonder, you know* (1,3 %), наприклад: “*So now when he came among his friends, unannounced, behind locked doors in the place they were hiding and said “Shalom” to them the word lived and shone in a new way for them. **No wonder** they remembered it*” [12].

8. ДС, які вимагають уваги з боку пастви, зустрічаються на початку висловлювання: *remember, listen, imagine, beware, notice, note, look* (1,2 %), наприклад: “*Sacrifices are, **remember**, to be entirely given to the God: and ours is to a God who shares*” [12].

Висновки. У результаті кількісного аналізу ДС у текстах англіканських проповідей, встановлено, що найчастотнішими є ДС допустовості, вони становлять 37,7%. Це свідчить про ненав’язливе пропонування пастві альтернативи. За таких умов виникає ілюзія самостійного прийняття рішення, адресат проповіді бере на себе „внутрішню

відповідальність за вибрану форму поведінки” [7, с. 101]. Разом з тим, ДС функціонують як засоби, які забезпечують цілісність комунікативної стратегії маніпулювання. *Перспективи дослідження* вбачаємо у визначенні та поглибленому аналізі закономірностей використання дискурсивних слів для поєднання комунікативних тактик між собою та забезпечення плавного переходу від однієї комунікативної тактики до іншої, а також від одного комунікативного прийому у межах тактики до іншого.

Список літератури

1. Арутюнова Н.Д. Неисследимые смыслы: просто так, да не так просто / Н.Д. Арутюнова // Известия РАН. Серия Литература и язык. – 2006. – № 2. – С. 87–99.
2. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Ф.С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики : сб. ст. / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 272 с.
4. Грайс Г.П. Логика и речевое общение / Г.П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 217–237.
5. Кобозева И.М. Мультимедийный словарь дискурсивных слов русского языка: проблемы и решения [Электронный ресурс] / И.М. Кобозева, Л.М. Захаров. – Режим доступа : <http://www.philol.msu.ru/~otipl/SpeechGroup/publications/2004/z-7.doc>.
6. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 277 с.
7. Чалдини Р. Психология влияния / Р. Чалдини ; пер. с англ. Е. Бугаева и др. – [5-е изд.]. – СПб. : Питер, 2009. – 294 с.
8. Blakemore D. Linguistic Constraints on Pragmatic Interpretation: A Reassessment of Linguistic Semantics / Diane Blakemore // Behavioral and Brain Sciences. – 1987. – № 10. – P. 141–713.
9. <http://www.archbishopofcanterbury.org>.
10. <http://www.episcopalchurch.org/sermons>.
11. <http://www.westminster-abbey.org/worship/sermons>.
<http://www.yorkminster.org/worship/minster-sermons>.

Ділай М. П. Реализация коммуникативно-прагматического потенциала дискурсивных слов в текстах англиканских проповедей // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2012. – Т.25 (64). – № 1. Часть 1. С. 67-70.

В статье рассматриваются особенности реализации коммуникативно-прагматического потенциала дискурсивных слов в текстах англиканских проповедей. Выделены группы дискурсивных слов, поддерживающих внутреннюю семантику изучаемых текстов и отражающих их прагматику.

Ключевые слова: дискурсивные слова, прагматика, англиканская проповедь.

Dilai M. P. Realization of communicative and pragmatic potential of discursive words in the texts of anglican sermons // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communications». – 2012. – V.25 (64). – № 1. Part 1. – P.67-70.

The article focuses on the realization of communicative and pragmatic potential of discursive words in the texts of Anglican sermons. There have been outlined groups of the discursive words maintaining the internal semantics and reflecting the pragmatics of sermons.

Key words: discursive words, pragmatics, Anglican sermon.

Поступила до редакції 12.03.2012 р.